

A
HERMAN
OTTÓ
MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

LXI. (2022)

HERMAN OTTÓ MÚZEUM
A TUDOMÁNYOK ÉS MŰVÉSZETEK KINCSESHÁZA

ANNALES
MUSEI
DE HERMAN
OTTÓ
NOMINATI
2022

ANNALES MUSEI DE HERMAN OTTÓ NOMINATI

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LXI.

MISKOLC
2022

Jahrbuch des Herman Ottó Museums, Miskolc (Ungarn)
Yearbook of the Herman Ottó Museum, Miskolc (Hungary)
Les Annales du Musée Herman Ottó, Miskolc (Hongrie)

Főszerkesztő:
SZOLYÁK PÉTER

Szerkesztette:
TÓTH ARNOLD

A szerkesztésben közreműködött:
CSENGERI PIROSKA

Technikai szerkesztő:
WATAH VERONIKA EDINA

ISSN 0544-4225

Borítóterv:
FEKETE RÓBERT, SZOLYÁK PÉTER

Lektorálta:
Gyulai Éva, Hegyessy Gábor, Papp Szilárd, Pósa Patrícia,
Simon Zoltán, Sziszkoszné Halász Dorottya, Tringli István, Viga Gyula

Angol fordítás:
Medve Csaba és a szerzők

Borítóképek (balról jobbra):

1. Sárospataki fehér tányér (Kazinczy Ferenc Múzeum, fotó: Szoboszlai Marcell)
White plate from Sárospatak (Kazinczy Ferenc Museum, photo by Marcell Szoboszlai)
2. Bocskai-öltöny, 1941, Miskolc, Boros Gábor angol úriszabó készítette
(Herman Ottó Múzeum, fotó: Mészáros Viktória)
*Bocskai formal wear, Miskolc 1941, made by bespoke tailor Gábor Boros
(Herman Ottó Museum, photo by Viktória Mészáros)*
3. Az egri káptalan oklevele és függőpecsétje, 1519. aug. 26.
(MNL OL DL 6549; digitalizálás: MNL OL)
*The letters patent and seal of the Cathedral Chapter of Eger (Agria), August 26, 1519.
(MNL OL DL 6549; digitized by MNL OL)*

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta.

Kiadja a miskolci Herman Ottó Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Szolyák Péter PhD, múzeumigazgató

Nyomda és kötészet: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József ügyvezető igazgató

TARTALOM

TERMÉSZETTUDOMÁNY

DOBRONOKI Dalma

A Zempléni-hegység és környékének zuzmói Fóris Ferenc gyűjteményében 7

RÉGÉSZET

BONDÁR Mária – GUCSI László

Különleges késő rézkori leletgyűjtés Csincseről. Újabb kocsimodellek 23

GYULAI Ferenc – HAJDU Melinda – KOVÁCS Nikolett – MISKOLCZI Melinda – NÉMETH Attila

Régészeti lelőhelyek archaeobotanikai vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 39

BOCSI Zsófia – FAZEKAS Gyöngyi – GIBER Mihály

Beszámoló a bükkzsérci római katolikus templom előzetes műemléki kutatásáról.....85

MISKOLCZI Melinda

A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2021-ben 127

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

GYULAI Éva

Jobbágytelekből nemesi birtok – Máthé Benedek 1519. görömbölyi adománya..... 151

GULYÁS László Szabolcs – KÖVÉR Adrienn

Magyar nyelvű ingatlanszerződések a sátoraljaújhelyi levéltárban (1572–1763).

Forrásközlés – az iratok regesztái 165

KAPUSI Krisztián

A történelmi Miskolc utcanevei a modern korban (1880–1989)..... 181

VÁMOSI Katalin

Hogyan lesz egy neves szabóból a Méretes Ruházati Szövetkezet fiókvezetője?

Boros Gábor (1910–1987) miskolci férfiszabó kálváriája az angol úriszabóságtól a konfekcióig.....207

KIS József

Miskolc környéki tömeggyilkosságok a vészidőszak idején.....219

NÉPRAJZ

BODNÁR Mónika

Bódva-völgye textilkultúrája – A Laki-Lukács László-féle textilgyűjtemény.....241

DARMOS István

A néprajzi gyűjtemény gyarapodása a Petőfi Irodalmi Múzeum Kazinczy Ferenc Múzeumában.....263

KÖZLEMÉNYEK

KOVÁTS Kornél

„A megszépített múlt a megszépített jelen záloga.” – több, mint 40 év

a Herman Ottó Múzeum szolgálatában. Tíz éve hunyt el Kováts Tibor restaurátor 273

Szerzői útmutató 287

TABLE OF CONTENTS

NATURAL SCIENCE

DOBRONOKI, Dalma

Lichens of the Zemplén Mountains and their surroundings in Ferenc Főriss's collection 7

ARCHAEOLOGY

BONDÁR, Mária – GUCSI, László

A remarkable Late Copper Age assemblage from Csincse. A set of new wagon models.....23

GYULAI, Ferenc – HAJDU, Melinda – KOVÁCS, Nikolett – MISKOLCZI, Melinda – NÉMETH, Attila

Archaeobotanical investigations of archaeological sites in Borsod-Abaúj-Zemplén County 39

BOCSI, Zsófia – FAZEKAS, Gyöngyi – GIBER, Mihály

Report of the prior monument research of the Roman Catholic Church of Bükkzsérc.....85

MISKOLCZI, Melinda

Archaeological research at the Herman Ottó Museum in 2021 127

HISTORY

GYULAI, Éva

Noble estate from a serf's plot – Donation of Benedek Máthé in Görömböly, 1519..... 151

GULYÁS, László Szabolcs – KÖVÉR, Adrienn

Hungarian real estate purchase agreements from the archive of Sátoraljaiúj hely (1572–1736) 165

KAPUSI, Krisztián

Street names of the historic city of Miskolc in the Modern Era (1880–1989) 181

VÁMOSI, Katalin

From renown tailor to the manager of the Clothing Cooperative. The hardships of gentlemen's tailor Gábor Boros (1910–1987), from bespoke tailoring to made-to-measure clothing.....207

KIS, József

Mass murders in the area of Miskolc during the Holocaust 219

ETHNOGRAPHY

BODNÁR, Mónika

The textile culture of the Bódva Valley – the textile collection of László Laki-Lukács 241

DARMOS, István

Acquisitions of the ethnographic collection in the Kazinczy Ferenc Museum of the Petöfi Literary Museum 263

PROCEEDINGS

KOVÁTS, Kornél

A beautified past is the key to a beautiful present – Over 40 years in service of the Herman Ottó Museum. Ten years after the passing of restorer Tibor Kováts.....273

Author's guide.....287

A NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNY GYARAPODÁSA A PETŐFI IRODALMI MÚZEUM KAZINCZY FERENC MÚZEUMÁBAN

Darmos István
néprajzi gyűjteménykezelő
Kazinczy Ferenc Múzeum, Sátoraljaújhely

Absztrakt: A Petőfi Irodalmi Múzeum Kazinczy Múzeumának néprajzi gyűjteményéről a Herman Ottó Múzeum előző évkönyvében jelent meg egy tanulmány.¹ Ebben a sátoraljaújhelyi múgyűjtés és múzeumalapítás történetéről, valamint a Kazinczy Ferenc Múzeum néprajzi gyűjteményéről részletes leírást tettem közzé. Ennek az írásnak a végén foglalkoztam azzal a kérdéssel, milyen irányban lehet, érdemes fejleszteni a gyűjteményt. 2021-ben és 2022 első félévében minden korábbinál nagyobb számban sikerült a múzeum néprajzi gyűjteményét bővíteni. Köszönhető ez annak, hogy több magángyűjtemény került a látóterünkbe, így jellemzően nem egy, vagy néhány tárgyat ajánlottak fel, vagy ajánlottak megvételre a múzeumnak, hanem egyszerre több tíz, illetve több száz tárgyat, amelyek jelentős része népi kerámia, a gazdálkodás eszközzanyaga, kisebb része üveg, illetve népi textília. A gyűjtemény gyarapításához az is kellett, hogy az intézménynek megfelelő anyagi lehetősége legyen, hiszen a tárgyak nagyobb része vásárlás útján került a múzeumba. Az alábbiakban bemutatásra kerülő tárgyak más gyűjteményekben is megtalálható, a régióra jellemző típusokat képviselnek. Állapotuk gyakran sérült, hiányos – a Kazinczy Ferenc Múzeum most induló, gyarapodó néprajzi gyűjteménye számára mégis fontos értéket jelentenek.

Kulcsszavak: Kazinczy, Sátoraljaújhely, gyűjteménygyarapítás

A PÁLHÁZÁRÓL MEGVÁSÁROLT TEXTIL-, KERÁMIA- ÉS ÜVEGTÁRGYAK

Egy internetes fényképes hirdetésben láttam meg egy teraszon összekészített tárgyegyüttest, a figyelmemet egy hutai üvegtermék – opálüvegszál díszítésű, sonka alakú korsó – keltette fel (*1. kép*). Mivel a múzeum hutaüveg gyűjteményében ilyen díszítésű tárgyunk nincs, így célszerűnek láttuk megvásárolni. A helyszínen – Pálházán egy magánháznál – több néprajzi tárgy is volt, így 26 tárgyat válogattam össze. A legértékesebb ezek közül a már említett korsó, amely a regéci hutákban a 19. század elején készült díszített üvegtárgy.

Bár a füle hiányzik, így is esztétikus emléke a zempléni üvegpárnak, s üvegyűjteményünk jelenleg egyetlen, ilyen technikával díszített tárgya.

Mellette néhány 20. század elejéről, közepéről származó feliratos üveg – gyógyszeresüvegek, tejesüveg, sörösüvegek – is bekerültek a gyűjteményünkbe. Ezek jól kiegészítik a múzeumunk 20. századi feliratos üvegyűjteményét. Az ott lévő kerámiatárgyakból három darabot választottam ki, amelyek érdekesek lehetnek a gyűjteményünk számára. Ezek a 20. század első felében készült tejesköcsögök. Az egyik nagyméretű vászonedény, nyakán fehér csíkozással, füle felül az edény nyakához illeszkedik. Ez elsősorban mérete

---

1 Darmos István: Gondolatok a raktárban. A sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum néprajzi gyűjteményének bemutatása. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* LX. (2021) 323–338.

1. kép. Opálüvegszál díszítésű korsó (Fotó: Szoboszlai Marcell)
Fig. 1. Jug with opal glass fibre decoration (Photo by Marcell Szoboszlai)

miatt értékes, hiszen ilyen méretű vászonedény gyűjteményünkben eddig nem volt. A másik kettő az előzőtől kisebb méretű tejesköcsög. Ezek egyike fehér alapszínű, belül teljesen, kívül $\frac{3}{4}$ -ig mázas, egyfülű edény. Hasán zöld száras-leveles, kék és drapp színű, három bimbós virágból álló kompozíció látható. Füle alatt zölddel ráfestett TJ monogram. A másik drapp alapszínű, nyakán finoman bordázott, zöld leveles-száras, két fehér és egy kék szirmos virággal díszített edény. A gyűjteménybe került 8 db cserépkályha töredék. Ezek egy része a 19. század végén, 20. század elején, másik fele a 20. század közepén készült. Töredékesek, némelyik kopott, kutatási szempontból lehetnek érdekesek. Az üveg- és kerámiatárgyak mellett egy 20. század eleji, GRANIT gyártmányú, barna és kék mintával díszített leveses tál is előkerült. Egyedi darab az a szögletes ülőfelületű, háromlábú fejőszék, amely a kisszámú népi bútor gyűjteményünket gazdagítja.

A helyszínen lévő textíliák közül is kiválogattunk néhányat. Legfontosabb volt annak a kosárkendőnek a megszerzése, amelyet két végén kötött rojttal, illetve szintén két végén, piros színnel szélesen szöve díszített

egykori készítője. Mindkét végén két keskeny mintasor között széles, szőlőfürtös-szőlőleveles szövés látható. Azért is indokolt volt e kosárkendő megvétele, mert a korábbi tanulmányban a gyűjtés feladatai között a hegyközi települések szöttek anyagából álló gyűjteményünk bővítése is hangsúlyosan szerepel. A másik szép megvásárolt házivászon lakástextília egy két végén rojtozott, s szintén a két végén keresztzemesen hímzett – zöld, lila és rózsaszín virágokkal díszített – terítő volt. Ezek mellett egyszerű díszítésű vászon törölköző, néhány darab kötött csipke – valószínűleg polc szélét díszítette korábban –, és két 20. század második feléből származó feliratos falvédő is bekerült a textilgyűjteményünkbe.

A SZEMLER-HAGYATÉKBÓL ADOMÁNYKÉNT A GYŰJTEMÉNYÜNKBE KERÜLT TÁRGYEGYÜTTES

Dr. Somlóné Szemler Ágota ajánlotta fel a szüleitől és sátoraljaújhelyi rokonságától rámaradt tárgyakat a múzeum számára. Ezek egy része háztartási eszköz, a 20. század 60–70-es éveiből származó konyhai daralók, sajt- és krumplireszelők, dugóhúzó, tejforraló, kávéfőző. Ipartörténeti szempontból érdekesebbek azok a két világháború közötti tárgyak, amelyek még a háború után is használatban lehettek: a TERTA gyár szecessziós díszítésű diódarálója, budafoki címeres, zománcos kislábas, illetve mérőedény, valamint egy komód hiányos, rézből készült kulcslyukrózsa- és fiókfogantyú-készlete. Szintén ipartörténeti jelentőségűek azok a részben két világháború közötti, részben későbbi feliratos üvegek, amelyek közt tejesüvegeket, likőrösüvegeket, gyógyszeresüvegeket is találunk. Mindezek mellett néprajzi jelentőségű kerámiatárgyakat is tartalmaz a hagyaték. Ez részben kötődik az adományozó nagynénjének, dr. Abaházy Istvánnénak a személyéhez, aki a sárospataki kályhagyárban dolgozott. A kerámiák között találunk 2 db zöldmázás csákvári tányért. Ezeken indás, szőlőleveles benyomott díszítés látható. Szintén nem helyi jelentőségű egy díszítetlen zöldmázás tányér, és néhány modern gyári kerámiatárgy. A sárospataki fazekasság emlékanyagából (2. kép) négy darab mélytányért kell megemlíteni elsőként, amelyek készítését a két világháború közötti időre datáltuk. Az egyik egy tulipánnal festett, fehér alapú tányér pár. Ezek formája, mérete, mintája nagy hasonlóságot mutat, néhol a festés elmosódott. Két darab fekete alapszínű tányérunk is van,

2. kép. Sárospataki tányérok (Fotó: Szoboszlai Marcell)

Fig. 2. Plates, Sárospatak (Photo by Marcell Szoboszlai)

az egyikén körbefutó, koszorú-szerűen elhelyezett, valamint a közepére festett virágmintát láthatunk, míg a másikat egy három virágszálból álló, leveles, indás kompozíció díszíti.

E korból világos alapszínű, hullámvonallal, és szintén virágkompozícióval díszített lapostányérról is találunk a gyűjteményben. Korai gyári – kályhagyári – terméknek azonosítottunk egy fekete alapszínű kis dísztányérról és egy fehér alapszínű, gazdagon díszített, közel 30 cm átmérőjű lapos tálal. Ennek a peremén zöld, drapp és barna színekből, fekete szárból és pontozásból álló körbefutó koszorúmintát, alatta körbefutó vonalak közé zárt zöld hullámvonalat, közepén pöttyökből, vonalakkból, levelekből és szirmos virágból álló mintát láthatunk (3. kép). Mindkét tárgy kívül-belül

3. kép. Sárospataki fehér tányér (Fotó: Szoboszlai Marcell)

Fig. 3. White plate, Sárospatak (Photo by Marcell Szoboszlai)

mázás. Szintén korai gyári termékek lehetnek azok a dísz tárgynak, ajándéktárgynak készült pici – 7,5 cm magas – kancsók, valamint egy csésze, amelyek között fehér és fekete alapú virágozott, pöttyözött darabokat találunk. Az adományként hozzánk került gyűjteményben a 70-es, 80-as években készült kerámiagyári tányérok is vannak.

A SÁROSPATAKRÓL MÚZEUMUNKBA KERÜLT TÁRGYAK

Sárospatakról két család adományozott tárgyakat ebben az időszakban a múzeumnak. Egy második világháború körüli időkből származó katonaláda került hozzánk az egyiktől, amely zöldre van festve, előlapján a Tomkó L. felirat olvasható, s felül fém füffel ellátott. Az egykori zárszerkezet is megvan, de a biztonságos zárast a rászertelt lakatpánttal oldották meg. Másodlagos funkcióját mutatja, hogy megtalálásakor bőrdarabok, gumitalp darabok, és néhány cipész szerszám volt benne. A szerszámok közül egy ár és egy kisméretű cipész kalapács is múzeumunkba került. A másik család egy fa puttonyt és egy rámás fűrész adományozott a múzeumunknak. A jó állapotban lévő – kb. hetvenes években készült – puttony a szőlészeti-borászati gyűjteményünket gazdagítja, míg a fűrész – a következőkben bemutatandó Kérdy-Nagy-Bozsoky-hagyatékából megvásárolt nagy fűrészrel együtt – az asztalos szerszámaink

számát gyarapítja. Az asztalosságához kapcsolódó tárgyi anyaga a múzeumnak nem egy műhely készlete, hanem különböző helyekről bekerült szerszámok – fűrészek, gyaluk, kézi fúrók – találhatóak benne, kis számban.

A KÉRDY–NAGY-BOZSOKY-HAGYATÉK NÉPRAJZI TÁRGYAI

A közéleti szerepvállalásuk és szakmai tevékenységük alapján Sátoraljaújhelyben és a környéken is ismert orvos házaspár hagyatékából a néprajzi vonatkozású gyűjteményt az örökösök felajánlották a múzeumnak megvételre. Többszöri helyszíni egyeztetés, felmérés, szakmai szempontú válogatás során állt össze az a jelentős számú tárgyi emlék, amely végül megvásárlásra került. A tárgyak egy része jó állapotban a lakásban, más része vegyes állapotban, a melléképületekben, pincében, nem kis része – főleg a hiányos, vagy sérült darabok – a padláson voltak elhelyezve. A tárgyakat a családtagok elmondása alapján, főleg a hegyközi és a bodroghközi falvakból gyűjtötték össze a szülők több évtizedes

tevékenységük során. A lelőhelyek nincsenek feltüntetve, ha azokról készült is feljegyzés, ezek nem maradtak meg. Az a meglátásom, hogy nem néprajzi gyűjtemény összeállítása volt a cél, s nem szisztematikus néprajzi gyűjtésről beszélhetünk, hanem felismerve ezeknek a tárgyaknak a kulturális értékét, a Kérdy–Nagy-Bozsoky házaspár összegyűjtötte, ezzel tulajdonképp az utókornak megmentette ezeket a tárgyakat.

Voltak közöttük, amelyeket ők maguk is használtak, vagy amelyekkel a lakást díszítették, de vannak olyan eszközök is, amelyek sérülten, vagy hiányosan kerültek a család birtokába. A megvásárolt tárgyak között találunk 19. századi nyomatot, 20. század eleji könyvsorozatot, lombikos kávéfőzők tölcseit, alkatrészeit, hiányos látszerész lencsekészletet, két világháború közötti szenes vasalót, mérlegeket, darálót, lámpatartályokat, üvegeket, a pincéből előkerült falba szúrható vas gyertyatartót, de ezek ismertetésétől eltekintünk, hiszen ez a közlemény a néprajzi gyűjtemény gyarapításáról szól.

A hagyaték néprajzi tárgyainak egyik jelentős csoportja a kerámiaanyag. A mintegy harminc tárgy

4. kép. Két korsó (Fotó: Szoboszlai Marcell)
Fig. 4. Two jugs (Photo by Marcell Szoboszlai)

helytörténeti szempontból is fontos részét képezik a többnyire két világháború között készült pataki kerámiák. Ezek között találunk néhány törött, hiányos tányért, tálat. A fekete, illetve vörös alapszínű tányérok pereme díszített, belül koszorú-szerűen elhelyezett virágozást, körbefutó csíkozást láthatunk, az edények közepére szirmos virágot festettek. Van egy nagyobb méretű fekete alapú tál, amelynek kopása azt jelzi, hogy sokáig volt használatban. A perem alatti részen megmaradt díszítése tipikus sárospataki szín- és mintahasználatot tükröz. Töredékes, illetve megkopott formában is rekonstruálható a tárgyak mintázata, gyűjteményünkben a tudományos kutatás számára hozzáférhetőek, állapotuk miatt valószínűleg kiállításra nem kerülnek. A hagyaték tartalmaz 5 darab egyfülű korsót, amelyek mind világos alapszínűek, csíkozással, hullámvonalakkal, indás, leveles virágokkal festettek, a fülek pöttyözöttek, illetve függőlegesen futó egyenes, vagy hullámvonallal díszítettek (4. kép). A díszítésben főleg a barna, vörös, kék zöld színeket használták. A korsók között teljesen ép darabot nem találunk, többnek a szája, szűrője sérült, a füle törött, vagy hiányzik. Négy korsónak

a festése viszonylag jó állapotban megmaradt, egy viszont nagyon kopott. Az egyik korsó teste repedt, a felületén háló-szerűen látható a korábbi drótozás nyoma.

A korsók mellett találunk köcsögöket, szilkéket, fazekakat. Az egyik fekete alapon írókával, hullámvonalakkal, közöttük függőlegesen elhelyezett hosszabb-rövidebb vonalakkal díszített edény érdekessége, hogy a gyűjteményünkben megtalálható ennek a párja, egy hasonló méretű, hasonló díszítésű edény, amely biztosan azonos kéz munkája ugyanabból az időszakból. A pataki szilkék (5. kép) közül az egyik, fekete alapszínű jellegzetes díszítésű darab. Felső peremén pöttyözés, nyakán hullámvonal, hasán egy hullámvonalakkal elválasztott rácsos formában szerkesztett, vörös, fakó és zöld szirmos mintasor látható. Alatta a talpáig jellegzetes sávok és vonalak helyezkednek el. Ettől jóval kisebb az a drapp alapszínű szilke, amelynek szája, füle az előzőhöz hasonlóan pöttyözött, talpa felé hasonlóan sávozott és vonalazott, de hasán a függőleges fekete hullámvonalak leveles, bimbós virágú díszítőelemeket választanak el. Formájában, peremkialakításában az előzőektől eltér egy fehér alapú, törött fülű szilke. Felső pereménél

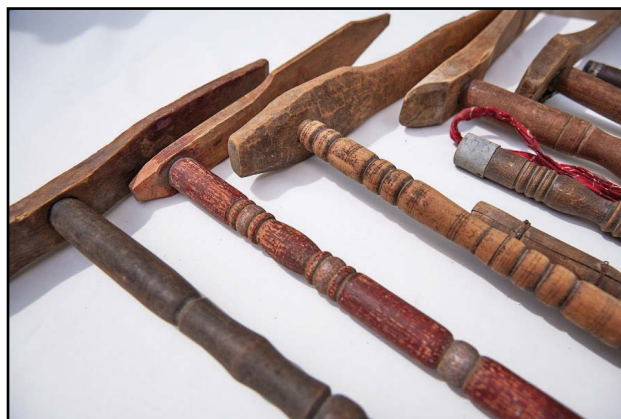
5. kép. Sárospataki szilkék (Fotó: Szoboszlai Marcell)
Fig. 5. Small vessels, Sárospatak (Photo by Marcell Szoboszlai)

függőleges vonalak és ferdén felhelyezett zöld levelek váltják egymást, nyakán hullámvonal és egyenes körbefutó vonal, hasán pedig zöld leveles, vörös szirmú virágokból álló körbefutó minta látható. A pataki edények mellett más tájegységek kerámiaanyagából is találunk darabokat, például egy szájánál sárgás, hasán barna alapszínű virágozott sümegi fazekat, közepes méretű, belül mázas, barna szájú gömőri fazekat, és számos olyan edényt, amelynek a készítési helye még nincs meghatározva. Ezek között a virágos díszítésűek mellett van függőlegesen elhelyezett pöttyökkel, közöttük függőlegesen futó hullámvonallal díszített fekete tejesköcsög, hasonló méretű fekete pöttyös köcsög, és fröcskölt díszítésű barna tejesköcsög, fehér és zöld színű, folytatott festéssel díszített kisméretű csupor. A gyűjtemény különleges darabja egy zöldes-szürke, törött, egyfülű tejesköcsög, amelyen a nagyméretű virág díszítés mellett, a fül közelében, a fehérrel festett 1937-es évszámot láthatjuk fehérrel többször aláhúzva.

A hagyatékból jelentős számú fatárgy került a gyűjteményünkbe. Ezek főleg a gazdálkodáshoz kapcsolódó tárgyak. Nagy részük hiányos, vagy rossz állapotú – valószínűleg a családhoz is így kerültek –, mégis néprajzi szempontból értékesek, s több olyan tárgytípus is van közöttük, amely a gyűjteményünkben eddig hiányzott. Az állattartás eszközei közé tartozik 2 db járom – az egyik teljes, a másik hiányos –, valamint néhány szekéralkatrész. A földművelés tárgyai közül vannak cséphadarók, de találunk több – görbített és egyenes – aszatólót is. Ez utóbbi azért is érdekes, mert a bodrogközi falvakban végzett néprajzi kutatások során számos említés került lejegyzésre erről a szerszámról, amivel – gyerekek is – napszámos munkát végeztek.

Számos tárgy kapcsolódik a len- és kenderfeldolgozáshoz. Négy darab különböző méretű gereben és 7 darab talpas guzsaly került a gyűjteménybe (6. kép). A guzsalyok egy része hiányos. Többnyire egyszerű elvékonyodó talpból és két részes esztergált szárból álló tárgyak. Vannak olyan szárvégek, amelyeket az összetétnél megerősítettek, hiszen itt könnyen törtek ezek az eszközök. Láthatunk drótozást, rátekerített lemezt, egy pedig ólomberakással van erősítve. Az összes guzsaly között egy színes van, ennek szárát pirossal, az esztergált díszeknél ezüsttel festették. Van egy olyan is, amelynek a talp része eredeti, de a pálcát egy egyszerű egyenes bottal helyettesítették.

A talpas guzsalyok mellett kerek guzsalyok, *rokkák* is voltak a család padlásán. A két darab álló

6. kép. Guzsalyok talpa (Fotó: Szoboszlai Marcell)
Fig. 6. Distaff bases (Photo by Marcell Szoboszlai)

rokkából az egyik festetlen, míg a másik – három lábon álló – festett mintás. Zöld alapszínre piros sávok, a zöld részekben pirossal, fehérrel, sötétzölddel festett levél- és virágmotívumok kerültek rá. Ez a díszítés köszön vissza a rokka minden részén, a nagyméretű keréken is. Ezen kívül 3 darab festett ferde rokka, *kecskerokka* is hozzánk került (7. kép). Az egyik piros alapon sárgával, barnával festett, a kerek is sárga alapszínű virágozott volt, a festés kopott, néhol csak nyomait láthatjuk. Az esztergált lábon barna, sárga, piros, kék sávok váltakoznak. A másik kecskerokka piros, zöld, barna festésű, a virágozásnál fehér festést is láthatunk rajta. A kerék sötétbarna alapszínű, rajta sárga levélfüzérek és piros virágok futnak körbe, váltakozva. A rokkák hiányosak, s darabokban kerültek hozzánk. Némelyiknek a lába, és a keresztmerekítő új esztergált alkatrészekkel van pótolva. Ezek nem szakszerű kiegészítések, valószínűleg Nagy-Bozsoky József készítette saját műhelyében ezeket az esztergált farudakat. Az összeállítható rokkákon kívül is van számtalan alkatrész, lábak, keréktartók, orsótartók, kerek, orsók, pedálok. Ezek között találunk egykor lakkozott rokkához tartozó darabokat, de festettek is, s egy olyan alkatrész is előkerült, amelyen ólomberakás található. Több rokkának az alkatrészei vannak összegyűjtve, ezekből újabb fonó szerszám nem állítható össze.

A konyhában, kamrában használatos eszközök közül sütőlapát, boroshordó csap, és káposztagyalu is került a gyűjteménybe. Ezekon kívül több köpülőt is megvásárolt a múzeumunk. Van közöttük hiányos, rossz állapotú, de van teljes, jó állapotban megmaradt eszköz is. Ezek fém abroncsokkal összefogott, fa dongákból összeállított eszközök.

7. kép. Kecserokkák a Kérdy–Nagy-Bozsoky-hagyatékából (Fotó: Szoboszlai Marcell)
 Fig. 7. Spinning-wheels from the Kérdy-Nagy-Bozsoky legacy (Photo by Marcell Szoboszlai)

A gyűjtemény általam legértékesebbnek vélt darabjai a ládák. Ezek is a padlásról kerültek elő. A legrégibbi egy 100x40x52 cm-es festett láda, amely sötétbarna alapszínt kapott az elején és a két oldalán. Elején az egykori szegőlécek helyét a festés hiánya mutatja. A kulcslyuk alatt fehér színnel az 1861-es dátum van felfestve, két oldalán festett virágcsokor. Ezek egy-egy vázából induló, leveles, apróvirágos és két-két nagy vörös rózsából álló motívumok. Az alsó részén a csokrok alatt egy-egy apróvirágos rózsza, az évszám alatt apróvirágokból álló csokor. A láda festésére piros, fehér és zöld színeket használtak. E bútordarab alja és különálló teteje rossz állapotú, korhadt, zsanérja rozsdás. Belül a ládafiának csak a helye van meg, s a zárszerkezet is hiányzik. Lába nincs, valószínűleg az alját alkotó deszkán állt. A láda készítése helyét mindeztáig nem sikerült meghatározni, de nem a sátorlajújhelyi festett bútorokhoz tartozó darab. A másik festett láda ezzel szemben tipikus, fekete alapszínű, sátorlajújhelyi festett bútor (8. kép). Az előzőnél nagyobb méretű – *komótláda*-nak, *magasláda*-nak mondott –, hiányos darab. Az alja,

a teteje, az egyik oldalának egy része, valamint az elejének az alsó deszkája – itt akár fiók is lehetett – nincs meg, a ládafia teteje is hiányzik. Még ilyen állapotban is rendkívüli jelentősége van a gyűjteményünkben, hiszen az első ilyen hozzánk került bútordarab. Ha szemből ránézünk, látható, hogy álfiókos elrendezésű láda, funkció nélküli fogantyúk és kulcslyukrózsák vannak rászerezve. A felső kulcslyuknak van egyedül szerepe, hiszen a meglévő szerkezettel egykor zárni lehetett a ládát. Az eleje felső peremén hullámos szegélyléc található, két oldalt pedig függőlegesen elhelyezett lécek alkotják a láda lábait. Ezeken tulipános, apróvirágos festés látható. A láda eleje virágzott, egy-egy deszkáján egymás mellett három, ívesen szerkesztett minta található. A mintát főleg piros tulipánok, nagyobb méretű rózsák, illetve pecsételővel készített apró virágok alkotják. A pecsételt négyszirmú virágok között a piros mellett kéket, sárgát, fehéret is láthatunk és zöld színű levélmotívumok teszik teljessé a mintákat. Az elején jól látható a pirossal festett 1879-es készítési dátum. Ebből tudhatjuk, hogy a 19. század közepétől elterjedő sátorlajújhelyi festett

8. kép. Sátoraljújhelyi festett láda (Fotó: Szoboszlai Marcell)
Fig. 8. Painted chest, Sátoraljújhely (Photo by Marcell Szoboszlai)

9. kép. Ácsolt láda eleje (Fotó: Szoboszlai Marcell)
Fig. 9. Carved chest front (Photo by Marcell Szoboszlai)

bútor egy viszonylag korai darabja került gyűjteményünkbe. A láda két oldalán fém fogantyúkkal felszerelt, de hátsó részén, az egykori zsanérok helyén csak a szögek nyoma látható.

A Kérdy–Nagy-Bozsoky-hagyatékából múzeumunkba került egy darabokban lévő ácsolt láda is (9. kép). A deszkák hátoldalán több ceruzás bejegyzés is látható, ezek között az 1898-as évszám, és a *Hóta* felirat olvasható. A láda egyértelműen a gömöri ácsolt ládákhoz sorolható. Díszített előlapja egyben maradt, két oldalt a lábak alja eléggé rossz állapotú, korhadt, hiányos. Az első oldala 4 hasított deszkából áll, amelyeken bevéselt díszítések vannak. Geometrikus mintákat, félkör és kör alakú napábrázolásokat, életfa motívumokat, rozettát, sematikus virágábrázolást egyaránt láthatunk rajta. Két oldalán a két sarokpillér alkotja a lábakat, ezek is bevéselt, keresztcs, íves motívumokból álló díszítést kaptak. A láda háztető alakú fedele egyben megmaradt. Ennek első deszkái vannak díszítve, hasonló motívumokkal, mint a láda eleje, viszont itt felismerhető a sematikus – ég felé emelt karú

– emberábrázolás is. A láda egyetlen fém alkatrésze az az előlap tetejére szerelt lakatpánt, amely a fedél lezárásakor annak nyílásába illeszkedett, s a zárhatóságot biztosította. A láda díszítetlen hátsó oldala is egyben van, belül látható rajta a belső tér osztását szolgáló, két lécből kialakított nút. A bútor aljának és egyik oldalának elemeit darabokban, összekötözve találtuk meg. Valószínűleg a teljes láda csak kiegészítve állítható össze. E három, 19. századi láda értékes darabja lett néprajzi gyűjteményünknek.

Az ismertett tárgyak jelentős mértékben gazdagították a PIM Kazinczy Ferenc Múzeumának néprajzi gyűjteményét, de ez feladatot is ró a múzeum munkatársaira. Gondoskodni kell a tárgyak megfelelő kezeléséről, tárolásáról, hogy a kutatók számára hozzáférhetőek legyenek, másrészt a tárgyak bemutatására is kell alkalmat teremteni, hiszen az elmúlt időszakban néprajzi kiállítása a múzeumnak nem volt. Az ismertett tárgyak egy része megjelenik majd a készülő város-történeti kiállításon.

ACQUISITIONS OF THE ETHNOGRAPHIC COLLECTION IN THE KAZINCZY FERENC MUSEUM OF THE PETŐFI LITERARY MUSEUM

Keywords: Kazinczy, Sátoraljaújhely, collection expansion

A study on the ethnographic collection of the Kazinczy Museum, a member institution of the Petőfy Literary Museum was published in volume 60 (LX, 2021) of the Herman Ottó Museum's annual yearbook. That study focused on the history of the museum's founding and the collection process and also provided a detailed description on the ethnographic collection of the Kazinczy Ferenc Museum. At the end of that study the potential future developments of the collection were discussed. In 2021 and the first half of 2022, the ethnographic collection of the museum was enriched on a never before seen scale. This was achieved with the aid of several private collections, from which often tens if not hundreds of items were offered for sale or as donations. Most of these items were folk ceramics and farming tools, along with a small number of glassware and textiles. The expansion of the collection was only possible due to the museum having the necessary funds as the majority of the new pieces were acquired through purchases. The items presented in this study represent region-specific types that can be found in other collections as well. These are often damaged or incomplete, but are nonetheless considered valuable for the new and growing ethnographic collection of the Kazinczy Ferenc Museum. [translated by Csaba Medve]

István Darmos

HERMAN OTTÓ MÚZEUM